

EKOLOGIŠKAI ŪKININKAUJANČIŪJŲ KONSULTAVIMAS: POREIKIAI IR VERTINIMAI

Virgilijus Skulskis¹, Donatas Stanikūnas², Vanda Žekonienė³

¹ Dr. Lithuanian Institute of Agrarian Economics. V. Kudirkos str. 18-2, 03105, Vilnius.

Tel. +370 52 618 147. E-mail virgilijus.skulskis@laei.lt

² Dr. PI „Agroanalitinis centras“. E-mail info@agroac.lt,

³ Prof. habil. dr. Lithuanian organic agriculture association. E-mail vanda.zekoniene@gmail.com

© Aleksandras Stulginskis University, © Lithuanian Institute of Agrarian Economics

Įteikta 2013 11 11; priimta 2013 12 10

Šio straipsnio tyrimo tikslai – nustatyti ekologiškai ūkininkaujančių poreikius teikiamoms individualioms konsultacijoms ir įvertinti konsultantų, plėtojančių tokią veiklą, kompetenciją. Remiantis mokslinės literatūros analize, parengus anketą, organizuojamų renginių metu buvo apklausta dalis ekologiškai ūkininkaujančiųjų asmenų (gautos 74 tinkamai užpildytos anketos). Tyrimo empiriniai rezultatai leido identifikuoti respondentų trūkstamų žinių sritis, vangaus naudojimosi konsultavimo paslaugomis pagrindinę priežastį (informuotumo stoka), konsultantų, dirbančių šioje srityje, tam tikrą vertinimą (labiausiai vertinami ūkininkaujantys ekologiškai ir iš dalies konsultuojantys kitus ūkininkus). Tyrimo rezultatai ir išvados suponuoja papildomas galimybes geresniam ekologiškai ūkininkaujančiųjų konsultavimui ir konsultantų kompetencijos kėlimo kryptims. Tai sudaro papildomas prielaidas nuosekliai ekologinio ūkininkavimo ir ekologiškų produktų rinkos plėtrai šalyje.

Raktiniai žodžiai: ekologinis ūkininkavimas, individualios konsultacijos, konsultantas.

JEL kodai: Q16, D83, I25, O13.

1. Įvadas

Šalyje ekologinės žemdirbystės plotai turi didėjimo tendenciją, nuosekliai auga ekologiškų produktų rinka, tačiau siekiant tolesnės ekologinės gamybos plėtros ir teigiamų rezultatų šiame sektoriuje, kokybiškas naujų žinių perdavimas ir konsultavimas ekologiškai ūkininkaujantiems tampa svarbiais veiksniais, tikintis pozityvių tolesnių tendencijų. Sėkmingas bendradarbiavimas tarp konsultanto ir ūkininko turėtų sudaryti papildomas prielaidas detalizuoti konsultavimo paslaugų poreikį, suteikti kokybiškesnes individualias konsultacijas ir per sinergijos efektą pasiekti geresnių bendrų rezultatų.

Tyrimo tikslas – nustatyti ekologiškai ūkininkaujančiųjų poreikius teikiamoms individualioms konsultacijoms ir įvertinti konsultantų, plėtojančių tokią veiklą, kompetenciją.

Ekologiškai ūkininkaujančiųjų poreikių individualioms konsultacijoms identifikavimas ir apibendrinimas leidžia suformuoti jų pageidavimus / reikalavimus šios srities konsultantams, kurie galės kryptingiau dirbti, keldami savo kompetenciją bei gerindami ūkininkams teikiamų paslaugų kokybę.

2. Tyrimo metodika

Siekiant įgyvendinti tyrimo tikslus¹, atlikus mokslinės literatūros analizę, buvo suformuluotas klausimynas ekologiškai ūkininkaujantiems. Anketą sudarė 18 klausimų, 2 iš jų buvo jungtiniai. Kuriant anketą, buvo vadovautasi socialiniams tyrimams pritaikyta metodika ir rekomendacijomis (Tidikis, 2003). Dauguma klausimų buvo uždaro tipo, keturiems buvo numatyta ir atviro atsakymo galimybė (gauti tik 6 papildomi atsakymai). Pirmieji du klausimai buvo orientuoti į ūkio specifiškumą, t. y. žemės ūkio naudmenų ploto dydį ir gamybos specializaciją, toliau klausama apie žinių ir konsultacijų lygį bei poreikį (6 klausimai). Nuostatų vertinimo klausimuose (2 jungtiniai) atsakymų pasirinkimas buvo numatytas nuo 1 iki 7 pagal rangų (Likerto) skalę. Be to, buvo klausama apie respondento aktyvumą ir dalyvavimą kaimo plėtros priemonėse (4 klausimai), anketa baigiama demografinėmis respondento charakteristikomis ir ekologinio ūkininkavimo trukme (4 klausimai), kuriems įvertinti buvo naudojamos nominalinė ir intervalų skalės.

Anketa baigta rengti 2012 m. gruodžio mėn. ir platinta organizuojamų renginių (Kauno, Telšių ir Biržų regionuose) metu, pristatant tyrimo tikslus ir kryptis bei prašoma dalyvaujančių užpildyti anketas. Įprastai tokiuose renginiuose dalyvauja aktyvūs ūkininkai, ieškantys naujų žinių, geriau suprantantys vykstančių procesų esmę ir siekiantys daryti jiems įtaką, todėl, siekiant objektyvesnio tyrimo, buvo pasirinktas toks anketavimo būdas. Gautos 74 tinkamai užpildytos anketos, tai sudaro 2,95 proc. 2012 m. sertifikuotų ekologinei žemės ūkio gamybai subjektų skaičiaus. Sociologijos teorija skelbia, kad minimalus tiriamų atvejų skaičius, norint gauti statistiškai patikimus rezultatus, neturėtų būti mažesnis kaip 30 (Kardelis, 2002).

Tyrime dalyvavę respondentai pagal lytį pasiskirstė taip: vyrai – 55,9 proc., moterys – 44,1 proc. Pagal amžių: iki 30 m. grupėje – 11,1 proc., grupėje 31–40 m. – 15,3 proc.; 41–50 m. – atitinkamai 22,2 proc.; 51–60 m. – 30,6 proc.; 61 m. ir daugiau – 20,8 proc. Pagal įgytą išsilavinimą pagrindinį turėjo 1,5 proc.; vidurinį – 11,9 proc.; profesinį-techninį – 22,4 proc.; aukštąjį – 64,2 proc. respondentų. Ekologinį ūkininkavimą iki 2 metų plėtojo 5,4 proc. respondentų, 3–4 metus beveik 6,8 proc., 5–7 metus – 13,5 proc., bei 8 ir daugiau metų virš 74,3 proc. Pagal nuosavo žemės ūkio naudmenų plotą tyrime respondentų ūkiai pasiskirstė taip: iki 10 ha – 24,7 proc.; 10,1–20 ha – 17,8 proc.; 20,1–40 ha – 27,4 proc.; 40,1–60 ha – 9,6 proc.; 60,1 ir daugiau – 20,5 proc.

Tyrime naudota loginė ir lyginamoji mokslinės literatūros analizė, anketinė apklausa, loginės analizės, sintezės, indukcijos ir dedukcijos bei apibendrinimų metodai. Anketų duomenys analizuoti naudojant Exel programinę įrangą.

3. Teorinės tyrimo prielaidos

Šalyje yra reglamentuotas privalomas ekologinio ūkininkavimo pagrindinių žinių kaupimas pradedančiajam tokią veiklą, tačiau ūkininkai dėl nežinojimo vangiai naudojami individualiomis konsultacijomis, žemesnį išsilavinimą turinčiam ūkininkui

¹ Tyrimą inicijavo Lietuvos ekologinės žemdirbystės asociacija, finansuota pagal Lietuvos kaimo tinklo priemonę.

sunku susigaudyti, tad konsultanto pagalba yra labai reikalinga (Konsultavimo ..., 2006). Konsultavimo bei jo tyrimų svarbą suponuoja toliau minimų autorių darbai.

K. Knickel (2008) vadovaujama tyrėjų grupė, sisteminiu požiūriu nagrinėdama inovacijų klausimus žemės ūkyje ir kaimo plėtros procesuose, pažymėjo, kad besikeisdama žemės ūkio vystymosi paradigma suponuoja ir strateginius pokyčius naujų žinių vadybai, inovacijoms ir jų perdavimui. Šie autoriai, pabrėždami naujus iššūkius žinias perduodantiems, akcentavo privačių ir viešųjų interesų derinimą, prieinamumą prie reikalingų resursų ir konsultantų kompetencijos bei atsakomybės nuolatinį didinimą (Knickel, 2008).

S. Bellon, D. Desclaux ir V. Le Pichon (2010), tyrinėdami ir modeliuodami mokslinių tyrimų ir inovacijų perdavimo ekologiniame žemės ūkyje prielaidas bei skatinimo galimybes, akcentavo aukšto lygio žinias, kurių sėkmingam įsisavinimui ir pritaikymui reikalingas tarpdisciplininis požiūris, konsultantų veiklos institucionalizavimas ir nuolatinis tokių darbuotojų įvairiapusis palaikymas.

M. Vaarst vadovaujama tyrėjų grupė, analizuodama ekologinės pienininkystės ūkininkų galimybes pasinaudoti švietimo ir konsultavimo sistemomis 7 Europos šalyse (Austrija, Danija, Jungtinė Karalystė, Šveicarija, Nyderlandai, Norvegija, Vokietija), priėjo išvadą, kad sistemos yra labai skirtingos. Individualus konsultavimas, pasak minėtos tyrėjų grupės, turi būti aiškus ir greitai augantis bei besivystantis, o ūkininkai ieško įžvalgumo ir naujų žinių (Vaarst, 2011).

J. Zavadskaya (2013), nagrinėdama organizacinę-ekonominę ekologiškų produktų rinkos plėtrą Ukrainoje, be teisinių ir finansinių priemonių, pirmoje eilėje akcentuoja konsultacinių įstaigų žemės ūkio produktų gamintojams kūrimą, kur jie galėtų gauti konsultacijas tiek gamybos, tiek ir produktų pardavimo klausimais, galėtų inicijuoti vartotojų informacinės-švietimo programas.

Toliau pateikiami kai kurių autorių atliktų ūkininkų, jų konsultantų apklausų rezultatai, turėję įtakos rengtos anketos klausimams ir išvads. B. I. F. Henriksen (2004), tyrinėdama konsultavimo sistemos paslaugas, užtikrinant gyvūnų gerovę ekologinėje gyvulininkystėje Norvegijoje, priėjo išvadą, kad konsultantų pagalba užtikrinama aukšta šių gyvūnų gerovė tyrinėjamuose ūkiuose. Plėtojant šį tyrimą B. I. F. Henriksen, L. Grøva ir C. Kielland (2006), analizuodami konsultantų veiklą ir indėlį, užtikrinant karvių gerovę Norvegijos ekologiniuose ūkiuose, pažymėjo, kad konsultacijas teikia ūkyje veterinarijos gydytojas ir konsultantas kartu, padedantys išlaikyti aukštą paslaugų lygį bei kuria darbiningą, pasitikėjimu paremtą atmosferą tarp veterinarijos gydytojo, konsultanto ir ūkininko.

P. Kaufmann (2006) vadovaujama tyrėjų grupė, atlikusi tyrimą 6 ES šalių (Estija, Latvija, Lenkija, Lietuva, Slovėnija, Vengrija) specifiniuose regionuose, nustatė, kad iš institucijų (darančių įtaką ekologinio žemės ūkio plėtrai) ekologiškai ūkininkaujantys palankiai vertino tik konsultavimo sistemos darbuotojus. Pagal ūkininkavimo būdo keitimo sąnaudas respondentai labiausiai akcentavo praktinių žinių trūkumą ir žinių, kurias reikia įsisavinti mokantis arba samdant kvalifikuotus konsultantus, poreikį ir joms įgyti reikalingas išlaidas (Kaufmann et al., 2006).

Analizuojant konsultavimo sistemos efektyvumo, panaudojant ES paramą, tyrimo duomenis (Konsultavimo..., 2006) matyti, kad reikšmingi vertinimų skirtumai egzistuoja tarp konsultacijų apie ekologinį ūkininkavimą poreikių ateityje ir valdo-

mos žemės ploto, išsimokslinimo ir amžiaus. Labiausiai konsultacijų norėtų 51–100 ha žemės valdantys (57,4 proc.), nebaigto vidurinio išsilavinimo (69,2 proc.) ir iki 30 m. amžiaus ūkininkai (59,4 proc.). Studijos rengėjai akcentavo, kad 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu reikalingos individualios konsultacijos rajonuose, seniūnijose, ūkiuose, konsultuojančios įstaigos biure bei grupinės konsultacijos (Konsultavimo..., 2006).

J. Ingram (2008), tyrinėdama ekologiškai ūkininkaujančiųjų žinias dirvožemio klausimais, interviu būdu apklaususi ūkininkus-respondentus ir juos aptarnaujančius konsultantus Jungtinės Karalystės dalyje, priėjo išvadą, kad ūkininkai yra neblogai informuoti apie turimą dirvožemį, tačiau žinios apie jo dirbimą turėtų būti labiau pagerintos. S. A. Wheeler (2008), nagrinėdama svarbiausius veiksnius, skatinančius ūkininkauti ekologiškai, atliko 185 respondentų, priskiriamų ekologinio gamybos būdo „profesionalams“ (konsultantų, tyrėjų, mokslininkų, akademinės visuomenės atstovų), apklausą telefonu. Pagal svarbą šie respondentai veiksnius surangavo taip: žinios, patirtis, išsilavinimas, apsirūpinimas / aprūpinimas reikalinga informacija ir asmeninės nuostatos tokiam gamybos būdai (Wheeler, 2008).

J. Ramanauskienė ir M. Arys (2009), analizuodami ekologinio ūkininkavimo plėtros tendencijas ir konkurencingumo didinimo priemones, pažymėjo, kad tik trečdalis apklaustųjų ūkininkų bendradarbiauja su mokslo institucijomis. Minėti autoriai daro prielaidą, kad glaudžių ryšių su jomis nepalaikymas nutolina ekologiškai ūkininkaujančius nuo pagrindinių tikslų siekimo.

D. Perkumienė ir A. Perkumas, tyrinėdami konsultantų ir klientų bendradarbiavimo veiksnius žemės ūkio konsultavimo įmonėse, apklausė 57 konsultantus ir jų 127 klientus. Minėti autoriai, įvertinę veiksnių įtaką ir svarbą, nustatė, kad klientams atrodo svarbesni veiksniai, tiesiogiai lemiantys konsultacijos efektyvumą, t. y. konsultanto gebėjimas nustatyti problemą, perduoti informaciją, turi pasižymėti kompetencija. Šie tyrėjai siūlo ugdant konsultantą kurti kompetencijos kėlimo ir žinių atnaujinimo sistemą, kuri ne tik suteiktų naujausią informaciją konsultantui, bet ir motyvuotų jį tobulėti (Perkumienė, 2010). S. Šūmane (2010), nagrinėdama žinių ekologiškai ūkininkaujantiems perdavimą Latvijoje, interviu būdu apklausė 27 ūkininkus ir 5 konsultantus. Autorė padarė išvadą, kad ekologinių ūkininkų tinklai buvo pagrindinis tokių žinių perdavimo kanalas, kuris turi būti saugomas ir stiprinamas, pasitelkiant žinomus šios srities specialistus-konsultantus ir mokslininkus (Šūmane, 2010).

C. David, P. Mundler, O. Demarle ir S. Ingrand (2011), analizuodami pietrytinėje Prancūzijos dalyje ekologiškų ūkininkų ilgalaikes strategijas ir jų lankstumą, nustatė, kad ūkininkai ypač vertino profesionalias konsultacijas daugeliu jiems rūpimų klausimų, akcentavo, kad tai jiems padėjo pasiekti dabartinių rezultatų.

C. Leeb (2011) vadovaujama tyrėjų grupė, nagrinėdama gyvūnų sveikatingumo ir gerovės užtikrinimą ekologiniuose ūkiuose (interviu būdu apklausta 100 respondentų Austrijoje, Danijoje, Norvegijoje, Šveicarijoje ir Vokietijoje), pastebėjo, kad respondentai vienareikšmiai akcentavo konsultavimo tarnybų tiesioginio darbo svarbą (38 proc.). Dėl kitų veiksnių jų nuomonės išsiskyrė. Visų šalių respondentai sutiko, kad tokios paslaugos turi būti mokamos, neišskiriant kokiu būdu jos yra gaunamos (Leeb, 2011).

Apžvelgti minėtų autorių darbai parodo konsultavimo paslaugų svarbą įvairiose šalyse, tačiau juose nepakankamas dėmesys skirtas identifikuoti ūkininkų žinių trūkumą ir individualių paslaugų poreikį, retai pagal ūkininkų nuomones vertinama konsultantų kompetencija. Empiriniu tyrimu siekiama papildyti šias žinias ekologiškai ūkininkaujančiųjų Lietuvoje respondentų apibendrintomis nuomonėmis.

4. Empirinio tyrimo rezultatai

Šalyje 2012 m. ekologiniai ūkiai, kurių plotas buvo iki 30 ha sudarė 46,5 proc. viso jų skaičiaus, vidutinis ūkio plotas – daugiau kaip 64,8 ha. Respondentų ūkiai pagal nuosavo žemės ūkio naudmenų plotą pasiskirstė gana tolygiai keturiose grupėse, tačiau grupėje 40–60 ha jų skaičius buvo žymiai mažesnis. Svarbu pažymėti, kad net virš 50 proc. respondentų ūkininkavimą plėtojo ir nuomojamoje žemėje, o tai žymiai didino šių ūkininkų (ypač grupėje 40,1–60 ha) valdomos žemės plotus.

Respondentams nusistatyti ūkio specializaciją buvo pasiūlyta pagal gaunamas didžiausias įplaukas, pasiskirstymas pagal šį kriterijų yra pateiktas lentelėje.

Lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal jų ūkių specializaciją

Specializacijos tipas	Respondentų dalis, proc.
Augalininkystė	42,9
Gyvulininkystė	4,3
Mišri vyraujant augalininkystei	11,4
Mišri vyraujant gyvulininkystei	17,1
Mišri augalininkystės-gyvulininkystės	18,6
Sunkiai nustatoma (respondentų nuomonė)	5,7

Analizuojant šio tyrimo respondentų požiūrį į specifinių žinių poreikį, reikalingą ūkininkaujant ekologiškai, reikia pažymėti, kad net 91,7 proc. respondentų tokiam poreikiui pritarė, pagal ūkio dydį ir ekologinio ūkininkavimo trukmę išsiskiriančių tendencijų (atliekant skaičiavimus) šiuo klausimu nenustatyta.

Mišraus ūkio plėtojimas – vienas iš darnaus žemės ūkio vystymosi požymių. Šalyje 2012 m. buvo 882 sertifikuoti ekologiniai gyvulininkystės ūkiai, tai sudaro virš 35 proc. visų sertifikuotų ūkių. Galima daryti išankstinę išvadą, kad šiuose ūkiuose padėti pagrindai darnaus vystymosi tendencijoms, plėtojant žemės ūkio produktų gamybą, siekiama uždaro energijos ir naudingųjų medžiagų augalams bei gyvuliams apytakos ciklo. Tyrime nustatyta, kad 59,5 proc. respondentų siejo augalininkystę ir gyvulininkystę, iš dalies siejo – dar 20,2 proc. Deja, šios nuostatos nepatvirtino ūkių specializacija – tik 51,4 proc. respondentų plėtojo augalininkystę ir gyvulininkystę.

Nurodant konsultacijų sritis, kurių respondentams visumoje trūksta, išskirtinių poreikių nebuvo nustatyta, daugiau akcentuotos produktų perdirbimo ir produktų pardavimo sritys. Stambiausių ūkių (60 ha ir daugiau) grupės ūkininkams labiausiai trūksta konsultacijų gyvulininkystės srityje, o mažiausių (iki 10 ha) – produktų pardavimo klausimais. Klausimo apie konkrečias žinias, susijusias su dirvožemio maisto medžiagų (NPK) balanso skaičiavimu, atsakymai rodo, kad 39,7 proc. respondentų trūksta žinių šiuo klausimu.

Tik kas ketvirtas ūkininkas, besispecializuojantis augalininkystėje, akcentavo konsultacijų poreikį augalininkystėje, tačiau 43,3 proc. jų norėjo konsultacijų produktų perdirbimo srityje. 2/3 šios specializacijos respondentų buvo patenkinti gaunamomis konsultacijomis, aktyviausiai naudojosi ir individualiomis konsultacijomis. Labai panašios tendencijos buvo ir mišrių vyraujant augalininkystei ūkių respondentų nuostatos, tik jie buvo mažiau aktyvesni, naudodamiesi individualiomis konsultacijomis. Abiejų grupių respondentai labiausiai vertino konsultantus, kurie ūkininkauja ekologiškai ir iš dalies konsultuoja kitus ūkininkus.

Mišrių vyraujant gyvulininkystei gamybos specializacijos ūkių respondentams labiausiai trūko konsultacijų produktų pardavimo (41,7 proc.) klausimais. Net 91,6 proc. jų pozityviai vertino gaunamas konsultacijas, pusė naudojos individualiomis konsultacijomis. Respondentai prioritetą taip pat atidavė konsultantams, kurie ūkininkauja ekologiškai ir iš dalies konsultuoja kitus ūkininkus, ši grupė tokius konsultantus įvertino dar geriau nei augalininkystės specializacijos.

Mišrios augalininkystės-gyvulininkystės specializacijos ūkininkai, dalyvavę apklausoje, įvardijo daugiausia sričių, kuriose trūksta (labiausiai augalininkystės, perdirbimo ir produktų pardavimo) konsultacijų. 3/4 jų buvo patenkinti gaunamomis konsultacijomis, tačiau mažiau nei kas trečias naudojos individualiomis konsultacijomis. Pagrindine nepasinaudojimo priežastimi jie įvardijo informacijos apie šią priemonę trūkumą (53,8 proc.), pastaroji grupė taip pat vienareikšmiai atidavė prioritetą konsultantams, kurie ūkininkauja ekologiškai ir iš dalies konsultuoja kitus ūkininkus. Taigi ateityje siūloma didesnę dėmesį ir paramą skirti konsultantams, kurie ūkininkauja ekologiškai ir iš dalies konsultuoja kitus ūkininkus.

57,5 proc. tyrime dalyvavusių respondentų yra patenkinti informacijos apie ekologinį ūkininkavimą prieinamumu ir 70,1 proc. – mokymu trumpalaikiuose kursuose. Konsultacijomis ekologinės gamybos, produktų perdirbimo ir jų pardavimo, atitikimo nustatytiems reikalavimams, verslo planų rengimo, optimalaus pasinaudojimo teikiama parama ir kooperacijos klausimais buvo patenkinti daugiau kaip 2/3 respondentų. Su šių priemonių pasinaudojimo taisyklėmis bei procedūromis dažniausiai geriausiai susipažinę ir pasiruošę yra konsultavimo įstaigų darbuotojai.

Į klausimą „Ar dalyvavote / dalyvaujate priemonėje „Konsultavimas agrarinės aplinkosaugos klausimais“?“ teigiamai atsakė tik 41,9 proc. respondentų. Pagrindine nedalyvavimo priežastimi buvo nurodytas informacijos trūkumas apie minėtą priemonę (62,8 proc.), nors tai iš dalies ir prieštarauja atsakymams apie informacijos prieinamumą, tačiau suponuoja pasiūlymą aktyvesniems veiksams, įgyvendinant analogiškas priemones naujajame programavimo laikotarpyje.

Pasinaudojusių individualiomis konsultavimo paslaugomis buvo klausiama apie konsultantų žinių lygį. Jų manymu, 10,1 proc. konsultantų trūko augalininkystės, 8,7 proc. – gyvulininkystės bendrųjų žinių, 13 proc. – konkrečių kultūrų / augalų klausimais, tik 4,3 proc. konkrečių žinių pieno gamyboje, net 20,3 proc. – produktų perdirbimo, 14,5 proc. – produktų pardavimo, 7 proc. – verslo plano parengimo ir investicinės paramos / projekto įsisavinimo, 8,7 proc. – optimalaus pasinaudojimo teikiamomis paramos priemonėmis / schemomis ir 11,6 proc. – kooperavimosi bei bendradarbiavimo. Tai sudaro papildomas prielaidas rekomenduoti konsultantams pagilinti žinias bent produktų perdirbimo klausimais.

Didesnį dėmesį ekologiškų produktų gamintojų (ypač smulkių ir vidutinių ūkininkų) konsultavimui suponuoja ir ES reikalavimai, susiję su ž. ū. gamintojų kompleksine parama ir ūkių valdymo reikalavimais, kuriuos ūkininkai dalinai turėjo pradėti įgyvendinti dar 2009 metais, o nuo 2013 m. jau tinkamai užtikrinti ir gyvūnų gerovės reikalavimus.

5. Išvados

1. Ekologiškai ūkininkaujančiųjų žinių poreikiai ir konsultantų teikiamos paslaugos sudaro geras prielaidas sėkmingam bendradarbiavimui, pozityviems abiejų grupių rezultatams.

2. Pagrindinė vangaus naudojimosi individualiomis konsultacijomis priežastis – informacijos trūkumas apie šią priemonę ir konsultantų grupes pagal kompetenciją.

3. Konsultacijų poreikius skirtingų specializacijų ūkininkai įvardijo gana skirtingai: besispecializuojantys augalininkystėje norėjo konsultacijų produktų perdirbimo srityje; mišrių vyraujant gyvulininkystei gamybos specializacijai ūkių respondentams labiausiai trūko konsultacijų produktų pardavimo klausimais, o mišrios augalininkystės-gyvulininkystės specializacijos ūkininkams – augalininkystės, perdirbimo ir produktų pardavimo konsultacijų.

4. Respondentai (45,5 proc.) labiausiai vertino konsultantus, kurie ūkininkauja ekologiškai ir iš dalies konsultuoja kitus ūkininkus, antroje vietoje liko mokslininkai, dirbantys ir konsultuojantys šioje srityje.

Literatūra

1. Bellon, S., Desclaux, D., Le Pichon, V. (2010). Innovation and research in organic farming: A multi-level approach to facilitate cooperation among stakeholders. 9th European IFSA Symposium, 4–7 July. – Vienna, Austria: 703–717.

2. David, C., Mundler, P., Demarle, O., Ingrand, S. (2011). Long-term strategies and flexibility of organic farmers in southeastern France // *International Journal of Agricultural Sustainability*. Vol. 8. No. 4: 305–318.

3. Henriksen, B. I. F. (2004). Development of an advisory system that supports good animal welfare in organic production in Norway // Hovi, M.; Sundrum, A., Padel, S. (Eds.) *Proceedings of the 2nd SAFO Workshop*, University of Reading: 177–181.

4. Henriksen, B. I. F.; Grøva, L., Kielland, C. (2006) Organic Cow Comfort - an advisory tool to secure animal welfare on organic dairy farms in Norway. Poster at: Joint Organic Congress, 30-31 May. Odense, Denmark. – <http://orgprints.org/8252/> [2012 12 04].

5. Ingram, J. (2008). Are farmers in England equipped to meet the knowledge challenge of sustainable soil management? An analysis of farmer and advisor views // *Journal of Environmental Management*. Vol. 86. Iss. 1: 214–228.

7. Kaufmann, P., Stagl, S., Forgacs, C., Matczak, P., Mikk, M., Sepp, K., Sumane, S., Udovč, A., Zemeckis, R., Zobena, A. (2006). The adoption of organic farming practices in six high diffusion regions of new EU Member States. Project report under the EU 5th Framework Programme, Brighton. 78 p.

8. Knickel, K., Brunori, G., Rand, S., Proost, J. (2008). Towards a better conceptual framework for innovation processes in agriculture and rural development: from linear models to systemic approaches. 8th European IFSA Symposium, 6–10 July, Clermont-Ferrand, France: 883–893.

9. Konsultavimo sistemos efektyvumas panaudojant ES paramą (2006). VŠĮ „Plėtros ir informacijos centras“: sociologinio tyrimo ataskaita. 87 p.
10. Leeb, C., Gratzner, E., Huber, J., Stöger, E., Winckler, C., Brinkmann, J., March, S., Walkenhorst, M., Ivmeyer, S., Smolders, G., Mejdell, C., Henriksen, B. I. F., Hansen, B., Whistance L. K., Vaarst, M. (2011). Farmer opinion on the process of health and welfare planning in Austria, Denmark, Germany, Norway and Switzerland // The process of minimizing medicine use through dialogue based animal health and welfare planning. – <http://orgprints.org/18407/> [2012 12 04].
11. Perkumienė, D., Perkumas, A. (2010). Konsultantų ir klientų bendradarbiavimo veiksniai žemės ūkio konsultavimo įmonėse // Management theory and studies for rural business and infrastructure development, No. 23 (4): 85–93.
12. Ramanauskienė, J., Arys, M. (2009). Ekologinio ūkininkavimo plėtros tendencijos ir konkurencingumo didinimo priemonės // Management theory and studies for rural business and infrastructure development, No. 18 (3): 65–73.
13. Šūmanė, S. (2010). From organic farmer networking to organic knowledge system. 9th European IFSA Symposium, 4–7 July. Vienna, Austria: 692–702.
14. Tidikis, R. (2003) Socialinių tyrimų metodologija. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidykla. 628 p.
15. Truninger, M. (2006). Exploring trust in organic food consumption. Joint Organic Congress, Odense, Denmark, May 30–31.– <http://orgprints.org/7512/> [2012 12 04].
16. Vaarst, M., Smolders, G., Henriksen, B. I. F., Roderick, S., Leeb, C., Walkenhorst, M., Winckler, C., Gratzner, E., Stöger, E., Huber, J., Brinkmann, J., March, S., Ivmeyer, S., Mejdell, C., Hansen, B., Nicholas, P., Whistance, L. (2011). Education and advisor systems related to dairy organic farming in the participating ANIPLAN countries // The process of minimising medicine use through dialogue based animal health and welfare planning. – <http://orgprints.org/18405/> [2012 12 04].
17. Wheeler, S. A. (2008), What influences agricultural professionals' views towards organic agriculture? // Ecological Economics. Vol. 65. No. 1: 145–154.
18. Zavadskaya, J. (2013). Economic development mechanism of organic agrifood market stimulation // Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development. Vol. 35. No. 2: 314–323.

ADVISORY SERVICES FOR ORGANIC FARMERS: NEEDS AND ESTIMATIONS

Virgilijus Skulskis¹, Donatas Stanikūnas², Vanda Žekonienė³

¹ *Lithuanian Institute of Agrarian Economics*, ² *PI „Agroanalitinis centras“*

³ *Lithuanian organic agriculture association*

Received 11 11 2013; accepted 10 12 2013

Summary

The purpose of the article by the study is shown – to identify the needs of organic farmers and the provision of individual consultations and evaluation knowledge of consultants, developing such activities. Based on the analysis of scientific literature, on which a questionnaire was prepared and some of the organic farmers were interviewed during events (74 properly completed forms were received). Empirical research results helped to identify respondents lack of the knowledge areas, their main reason slow use of advisory services (poor briefing), the evaluation of consultants working in this field (priority for part time organic farmers and part time advisors). The results and conclusions imply additional opportunities for a better organic farming consultancy, consultants' competence development trends. This causes additional assumptions consistent organic farming and organic products market development in the country.

Key words: advisor, individual consultations, organic farming.

JEL Codes: Q16, D83, I25, O13.